

VII ZAKLJUČAK

Pretnje i pritisci kojima su urednici i novinari izloženi i dalje ostaju bitno obeležje srpske medijske scene. U junu novinarima su pretili i pritisak na njih vršili pre svega političari i oglašivači. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da, u svetlu prakse kakvu su prihvatili tužilaštva i sudovi u zemlji, krivičnopravna zaštita od pretnji nije delotvorna, odnosno gotovo da ne postoji. Naime, Krivični zakonik pretnje sankcioniše kao ugrožavanje sigurnosti. U situaciji kada je ugrožavanje (koje se ogleda u pretnji da će se napasti „život i telo“) usmereno prema novinaru, odnosno licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja i u vezi sa poslovima koje obavlja postoji kvalifikovani oblik ugrožavanja sigurnosti za koji je predviđena kazna zatvora od 6 meseci do 5 godina. Međutim, pretnje koje se upućuju novinarima gotovo svakodnevno, da će ih neko „pronaći“ i da će im nešto „objasniti“, srpska tužilaštva i sudovi, po pravilu, ne tretiraju kao ozbiljne i neposredne pretnje da će se napasti život ili telo. Zato tužilaštva i sudovi, kada se takve pretnje i prijave, uglavnom odbacuju takve prijave. Stoga je neophodno pronaći ili obezbediti neko drugo sredstvo koje bi moglo da predstavlja delotvornu zaštitu. Praksa još uvek nije dala odgovor koje bi to sredstvo moglo da bude. Posledica je sve jači osećaj nesigurnosti kod novinara i njihovo sve dublje nepoverenje u pravosuđe.

U junu smo imali i još jedan neprimereni slučaj komunikacije između političara i urednika, kao tipičan primer onoga što, makar u srpskoj praksi, političari nazivaju „privatnom komunikacijom“ sa ljudima koje i privatno poznaju, a urednici - neprimerenim pritiskom na uređivačku autonomiju. U konkretnom slučaju radilo se o SMS poruci ministra spoljnih poslova Srbije Ivice Dačića uredniku dnevnog lista „Kurir“ Milanu Lađeviću, da mu „neće zaboraviti“ naslov teksta koji je Lađević objavio u svom listu. Ne sporeći da je naslov teksta zaista bio neprimeren, ovakva praksa u Srbiji nije strana ni drugim političarima (najpoznatiji primer, o kome smo u svojim ranijim izveštajima pisali, je komunikacija između autorke TV emisije „Utisak nedelje“ Olje Bečković i premijera Srbije Aleksandra Vučića). Političari isuviše često zaboravljaju jedno od osnovnih načela evropskog medijskog prava, ali i izričitu odredbu srpskog Zakona o javnom informisanju i medijima, shodno kojoj su nosioci javnih i političkih funkcija dužni da trpe iznošenje kritičkih mišljenja koja se odnose na rezultate njihovog rada, odnosno politiku koju sprovode, a u vezi su sa obavljanjem njihove funkcije, bez obzira na to da li se osećaju lično povređenim iznošenjem tih mišljenja. Svođenje pritiska na novinare, urednike i medije na stvar privatnog i neformalnog u odnosima između njih i političara, samo je još jedno svedočanstvo nezavidnog položaja novinara u Srbiji.

U izveštaju se bavimo i prvim slučajem u kom je Savet Regulatornog tela za elektronske medije odlučivao o prijavi promene vlasničke strukture pružaoca medijske usluge u svetlu novih,

liberalnijih pravila o nedozvoljenoj medijskoj koncentraciji. U saopštenju koje je ovo telo tim povodom objavilo navodi se potreba da se, bez obzira na vlasničko povezivanje, očuva programska posebnost dva pružaoca medijske usluge, te da oni moraju da nastave da funkcionišu kao zasebni subjekti, sa jasno razdvojenim programskim sadržajima, menadžmentom, uredništvom, redakcijama i tehničkim kapacitetima, kao i da broj zaposlenih naveden u originalnim elaboratima na osnovu kojih su svojevremeno izdane dozvole ne sme da bude smanjen. Sama odluka Saveta nije sporna, ali saopštenje, i pored toga što je zasnovano na dobrim namerama, jeste. Naime, Zakon o elektronskim medijima dopušta prenos dozvola izdatih na javnom konkursu u slučaju statusnih promena, te je moguće zamisliti situaciju u kojoj bi odluka novih vlasnika da statusno spoje dva pružaoca usluga koje kontrolišu bila u potpunom skladu sa Zakonom. Takođe, nije jasno po kom osnovu bi REM mogao sprečiti dva pružaoca medijskih usluga koji su vlasnički povezani da dele tehničke i produkcione kapacitete (na stranu to što bi to i te kako moglo biti u interesu javnosti, budući da bi omogućilo realizaciju nekih ranije nedostižnih, skupih i komplikovanih produkcionih poduhvata), ili da ne menjaju broj zaposlenih naveden u elaboratima na osnovu kojih su dozvole originalno izdate 2006. godine. Čak je i tehnologija od 2006. godine u toj meri napredovala da je pitanje koliko je uopšte realno uzimati za ozbiljno deset godina stare elaborate i deset godina stare sistematizacije radnih mesta. Čini se da bi REM borbu za raznovrsnost sadržaja i medijski pluralizam trebalo pre da utemelji na što bržoj izradi nove Strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga, zasnovane, između ostalog i na analizi tržišta. Regulator bi, umesto što upozorava televizije da 9 godina nakon izdavanja dozvola ne smeju da koriguju svoje programske koncepcije, morao sam da anticipira promene i da ih usmerava u meri i pravcu koji bi odgovarao i uslovima tržišta i potrebama stanovništva koje REM treba da utvrdi analizom i Strategijom. To jeste teško, ali nije nemoguće, a ako REM tome nije dorastao, onda je neophodno dalje raditi na jačanju njegovih kapaciteta.

Jun 2015. godine obeležio je i kraj procesa prelaska sa analognog na digitalno emitovanje i isključivanje zemaljskih analognih televizijskih signala u Srbiji. Po procenama nadležnih, oko 97.8 % stanovništva je pokriveno digitalnim signalom, a u programskoj ponudi se nalazi prosečno 15 televizijskih kanala. Građani su dobili kvalitetniji signal i više kanala, dok će država prihodovati od digitalne dividende. S druge strane, emiteri su oslobođeni plaćanja naknade za korišćenje radio frekvencije koju su do sada plaćali Ratelu, ali ostaju u obavezi plaćanja naknade REM-u i naknade Javnom preduzeću Emisiona tehnika i veze (JP ETV) za usluge multipleksiranja i distribucije signala. Pri tom, cena usluge distribucije digitalnog signala višestruko premašuje naknadu koja je do sada plaćana Ratelu. ETV jeste za lokalne i regionalne TV stanice odobrio značajan popust koji će se primenjivati do 1. januara 2017. godine, ali je pitanje šta nakon toga, kad se naknada poveća četiri puta. Izazov su i programske obaveze lokalnih emitera, koji sada postaju regionalni. Čini se da se rešenje mora tražiti u redefinisaju pojma regionalne televizije u

Srbiji, budući da je postojeća podela, shodno kojoj je svaka televizija koja pokriva teritorije makar dve opštine regionalna, apsolutno neodrživa.

Izveštaj se bavi i privatizacijom, koja je doživela još jedno, nadamo se, poslednje odlaganje. Rok za privatizaciju produžen je do 31. oktobra 2015. godine, prevashodno iz tehničkih razloga, ali i kao posledica neodgovornosti lokalnih samouprava i rukovodećih struktura u čitavom nizu lokalnih javnih medijskih preduzeća koji su zakazali u ispunjavanju svojih obaveza u procesu privatizacije. Do zaključenja ovog izveštaja, Agencija za privatizaciju raspisala je javne pozive za prodaju 50 od ukupno 73 medija u kojima država vlasnički učestvuje. Istovremeno, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, na osnovu zahteva za odobravanje socijalnih programa za zaposlene koje je podnelo 17 medija, odobrilo je do 20. juna takve programe za 281 novinara i medijskog radnika iz 13 medija u procesu privatizacije. Osnovano se postavlja pitanje šta je sa ostalim medijima koji se privatizuju i da li oni možda nemaju problem viška zaposlenih? Po svemu sudeći, radi se o neprihvatljivoj sporosti i neodgovornosti nadležnih za pripremu dokumentacije, za šta bi neko morao da odgovara.

Još u vreme usvajanja seta novih medijskih zakona, u leto 2014. godine, bilo je jasno da je ova, 2015. godina, tranziciona, godina u kojoj ćemo biti svedoci tektonskih poremećaja na srpskoj medijskoj sceni. Te promene su i tehnološke (digitalizacija), i sistemske (privatizacija, novi model finansiranja medijskih sadržaja iz javnih izvora). Bilo je jasno da će problemi biti brojni, složeni i da će morati da se rešavaju u hodu. Nakon što je prvih šest meseci te tranzicione godine isteklo, neki računi već mogu da se svode. Digitalizacija je sprovedena, a posledice koje su na medijsku scenu mogli da imaju drastično uvećani troškovi distribucije signala odložene su za dve godine. Privatizacija je odložena za nekoliko meseci, ali je jasno da će zagovornici njene opstrukcije teško ponovo odneti pobedu. Javni pozivi za prodaju kapitala nekih od najvećih javnih medija već su raspisani, i time je, po svemu sudeći, pređen Rubikon nakon koga više nema povratka na staro. Nažalost, neke stare navike su ostale. Pritisci na medije se nastavljaju i nameću neophodnost redefinisavanja sredstava kojima im se, kao društvo, suprotstavljamo. Čini se da je ključni zadatak koji nam predstoji u drugoj polovini godine usvajanje nove Medijske strategije i nove Strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga, te pokušaj da se kroz te dokumente prepoznaju izazovi koji nam predstoje i predlože načini za njihovo prevazilaženje. Što pre svi budu shvatili da su medijske reforme trajni proces, i da to što je digitalizacija okončana i što će uskoro biti okončana i privatizacija nikako nije razlog da se stane, to će nam svima zajedno biti bolje.